

Bergama Ovacık Altın Madeni'nin yeniden faaliyetine olanak sağlayan idari uygulamalara karşı dava açıldı...

20. YILINDA BERGAMA DAVASI

Av. Mehmet Horuř

TMMOB'a bağlı Elektrik Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisleri Odası, Kimya Mühendisleri Odası, Jeoloji Mühendisleri Odası, Metalurji Mühendisleri Odası, Çevre Mühendisleri Odası, Peyzaj Mimarları Odası ile Çaędař Hukukçular Derneęi, DİSK-Dev Maden-Sen, EGEÇEP (Ege Çevre ve Kùltür Platformu) Derneęi, Kozak Yaylası Doğal Çevre Kùltür ve Turizm Derneęi ve Bergama'daki 16 köy muhtarlığı ile birlikte 20 Nisan 2009 tarihinde Nöbetçi İzmir İdare Mahkemesi'nde yeni bir dava daha açtılar. Bergama-Ovacık Altın Madeni İşletmesi'nin 1989 yılında ilk yasal izinleri almasıyla başlayan hukuk mücadelesi; Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından Koza Altın İşletmeleri'ne verilen 18 Şubat 2009 tarihli çevre etki değerlendirme (ÇED) olumlu işleminin aleyhine açılan bu davayla, yeni bir evreye girmiş oldu.

Bergama Davası, açılan son davanın da gösterdiği gibi önümüzdeki yıllarda da sürmeye devam edecek. Ancak geriye dönüp, yirmi yılda yaşananlara bakıldığında; Bergama Davası'nın altın madenciliği ile sınırlı olmaksızın ülkemizde hukukun nasıl bir dönüşüm geçirdiğine de tanıklık eden canlı bir tarih olduğunu görebiliriz.

Eurogold şirketi, 16 Ağustos 1989 tarihinde, altın aramalarını başlatma iznini aldığı anda 1983 yılında çıkarılan Çevre

Kanunu'nun 10.maddesinde ÇED Raporu tanımlanmasına rağmen, henüz bir ÇED Yönetmeliği çıkarılmamıştı. Bergama halkının tepkisi, bilimsel ve hukuksal itirazlar karşısında Çevre Bakanlığı'nın inisiyatifıyla Dokuz Eylül Üniversitesi'nin 1991 yılında Ovacık Altın Madeni ile ilgili ÇED Raporu hazırlanmasına karar verildi. Çevresel etki değerlendirme süreci iki yıldan fazla sürdü. 1993 yılında ÇED Yönetmeliği yayımlandı ve 1994 yılında madene işletme izni verildi. 1997 yılında diğer idari izinler ve hazırlıklar tamamlanarak maden işletmeye hazır hale geldi.

1994 yılında verilen ÇED olumlu işlemi aleyhine açılan dava 1996 yılında önce İzmir İdare Mahkemesi tarafından reddedildi. Ancak daha sonra Danıştay 6. Dairesi bu kararı 1997 yılında bozdu ve İzmir İdare Mahkemesi, bu bozma kararına uyarak madenin faaliyeti hakkında son noktayı koydu:

"...İşletmecinin iyi niyeti, önlemlerin titizce denetlenmesi gibi kavramlara bağlı kalınarak, yapılacak faaliyet sonucunda elde edilecek ekonomik değer, doğada ve doğrudan veya dolaylı olarak insan yaşamı üzerindeki risk faktörünün gerçekleşmesi halinde kamu yararının öncelikle insan yaşamı lehine değerlendirilmesi doğaldır. (...)doğrudan veya çevrenin bozulması ile dolaylı olarak insan yaşamını etkileyeceği kesin olan siyanür liçi yöntemi ile altın madeni işletilmesine izin verilmesi yolundaki dava konusu işlemden kamu yararına uygunluk bulunmamaktadır..."

Mahkeme bu gerekçeyle maden işletmesine izin veren Çevre Bakanlığı'nın işleminin iptaline karar verdi. Kararı uygulamaya yönündeki çabalar ve yasal girişimler sonucu nihayet Şubat 1998 tarihinde İzmir Valiliği tarafından altın madenin kapatılması kararlaştırıldı. Aslında bu andan itibaren Ovacık Altın Madeni ile ilgili tartışmalar bitmiştir. Bundan sonra hiçbir hukuk devletinde kabul edilmesi mümkün olmayan hukuksuzluklar yaşanmaya başlamıştır.

Şirket, altın madeni işletmesinde daha iyi güvenlik sağlamak amacı ile ek önlemler almış olduğunu İngiliz şirketi Golder Associated Ltd. tarafından hazırlanan rapor başta olmak üzere bir dizi risk değerlendirme raporuna referansta bulunarak muhtelif bakanlıklara yeniden faaliyetine izin verilmesi için başvurularda bulundu. Başbakan, Mart 1999 tarihinde altın madeni işletmesinde siyanür kullanımının muhtemel etkisi hakkında bir rapor hazırlaması için Türkiye Bilimsel Araştırma Kurumu'nu (TÜBİTAK) görevlendirdi. TÜBİTAK tarafından hazırlanan uzmanlık raporu Ekim 1999 tarihinde teslim edildi. TÜBİTAK Raporu, Danıştay kararında belirtilen insan sağlığı ile çevreyi tehdit eden risklerin "sıfır deşarj" prensibine dayalı olan ve çevre ile uyumlu yüksek bir teknolojinin kullanımına bağlı olarak tamamen kaldırıldığı veya kabul edilebilirlik sınırların altına çekildiği ve ekosistem üzerindeki etki riskinin, bilimsel kriterlere göre kabul edilebilir seviyenin çok altında kaldığını ileri sürdü. Bunun üzerine Başbakanlık tarafından madenin çalışması için gereken izinlerin verilmesine yönelik adımlar atıldı. Başbakanlık Müsteşarlığı'nın 5 Nisan 2000 günlü yazısı ile "...Bergama Çamköy Ovacık Mevkii'nde bulunan altın madeni işletmesi ile ilgili olarak TÜBİTAK'ın düzenlediği rapora göre mahkeme kararında belirtilen risk faktörlerinin ortadan kalktığı, İçişleri, Sağlık, Bayındırlık, Enerji Tabii Kaynaklar, Orman ve Çevre bakanlıklarından konuyu yeniden değerlendirmek suretiyle işlem tekemmül ettirmeleri" istendi. Şirket, bu şekilde 2001 Nisan ayında yeniden işletmeye başlayacağı altın madencilik faaliyeti için ihtiyaç duyduğu izinleri almaya başladı.

Başbakanlığın bu emrinde, Prof Dr. Ülkü Azrak'ın belirttiği gibi "yargı kararına karşı apaçık bir direnme" söz konusuydu. Bergama köylüsünün umutla göreve çağırıldığı sosyal hukuk devleti, köylüleri terk etmişti. Başbakanlık, altıncı şirketin arkasında

olduğunu yargı kararlarını tanımayan bir siyasal iradeyle ortaya koydu. Başbakanlığın bu kanunsuz emrine karşı açılan dava sonucunda işlem şu gerekçeyle iptal edildi:

"...TÜBİTAK tarafından firmaca alınan önlemlerle risklerin ihmal edilebilir boyutlara indirildiği yolunda düzenlenen rapor da esas alınarak, siyanür liçi yöntemle işletilecek olan altın madenine izin verilmesi gerektiği yolundaki dava konusu işlem, kesinleşmiş mahkeme kararının, uygulamada değiştirilmesini ortaya çıkarmıştır ki, bu durumun hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmadığı açıktır..."

Başbakanlığın hukuka aykırı işleminin sona ermesi, Sağlık Bakanlığı tarafından Aralık 2000 tarihinde verilen bir yıllık deneme izni aleyhine açılan davada da mahkeme Ocak 2002 tarihinde şu gerekçeyle yürütmeyi durdurma kararı verdi:

"TÜBİTAK tarafından firmaca alınan önlemlerle risklerin ihmal edilebilir boyutlara indirildiği yolunda düzenlenen rapor da esas alınarak, siyanür liçi yöntemle işletilecek olan altın madenine 1 yıl süreli deneme izni verilmesi yolundaki dava konusu işlem kesinleşmiş yargı kararının uygulamada değiştirilmesi sonucu ortaya çıkarmıştır ki, bu durumun hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmadığı açıktır..."

Yine bir dizi yazışmadan sonra maden, 2 Nisan 2002 akşam saat 17.00'de mühürlendi.

Gazete ve televizyonlarda çıkan haberlere göre, mahkeme kararlarına karşın, Bakanlar Kurulu'nun Ovacık Altın Madeni İşletmesi'nin çalışmasını sürdürmesi konusunda "prensipten karar" aldığı duyuldu. Çok büyük bir gayri sıhhi müessese olan Bergama-Ovacık Altın ve Gümüş Madeni işletmesinin faaliyeti, mahkeme kararına karşın, 3 Nisan 2002 saat 15.20'den itibaren Bakanlar Kurulu kararına dayanarak devam etti. Ancak bu prensip kararına

bir türlü ulaşılamadı. "Hizmete Özel" gizlilik derecesi vurulan bu kararın, daha sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde devam eden dosyadan gönderilmesiyle, Bakanlar Kurulu'nun 29 Mart 2002 gün ve P.2002/4 sayılı Prensip Kararı olduğu öğrenildi. Artık yargı kararlarına rağmen siyanürlü altın madenciliği yapılacağı bir hükümet politikasına dönüştürülmüştü. Bakanlar Kurulu kararı ile mahkeme kararları yok sayıldı, şekli formalitelerden dahi vazgeçildi. Bu şekilde maden 3.5 yıl yasadışı çalıştırıldı. Uzun süren yargılama sonunda Bakanlar Kurulu'nun bu işlemi hakkında, Danıştay 6. Dairesi tarafından Haziran 2004'te "...açıkça hukuka aykırı olan ve uygulanması durumunda telafisi güç ve

imkansız zararların doğmasına neden olabileceğinden, Bakanlar Kurulu Kararı'nın yürütmesinin durdurulmasına..." karar verildi. 18 Ağustos 2004 tarihinde madenin faaliyeti bir kez daha durduruldu.

Şirket, bu kapatma kararından sonra Çevre ve Orman Bakanlığı'na başvurarak yeniden nasıl faaliyete başlayabileceğini sorar. Bakanlık, 1993 yılında ÇED Yönetmeliği yayımlandığında, o tarihte hali hazırda faaliyette bulunan işletmeler için öngörülen ÇED Yönetmeliği'nin Geçici 6. Maddesi'ndeki Çevresel Durum Raporu (ÇDR) şeklindeki düzenlemeyi şirkete hatırlatır. ÇED Raporu iptal edilen şirket, Bakanlığın görüşü doğrultusunda ÇDR

hazırlar ve 11 Ağustos 2004 günü Çevre Bakanlığı'na sunar. Sunulan ÇDR, uygun görülerek raporda belirtilen tedbirlere uyulması kaydıyla yeniden ÇED olumlu görüşü verilir. Böylece madenin mühürlenmesinden tam tamına 9 gün sonra 27 Ağustos 2004 tarihinde Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından şirkete yeniden izin verilir. 20 Mayıs 2005 tarihinde maden işletmesine Gayri Sihhi Müessese Açılma Ruhsatı verildi ve bu tarihten sonra maden çalışmaya başladı.

Danıştay 6. Dairesi, ÇED Yönetmeliği'nin Geçici 6. Maddesi'nin iptali için açılan davada yönetmeliğin ilgili maddesinin Çevre Kanunu ve ÇED Yönetmeliği'nin amacına uymadığı gerekçesiyle iptaline karar verildi. Kararda şöyle denildi:

"Çevresel Durum Değerlendirmesi sürecinin niteliği, aşamaları ve amacı göz önünde bulundurulduğunda, Yönetmelik kapsamında olan bir faaliyetin Yönetmelikte öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmesi sonucunda ancak faaliyete geçiş geçmeyeceğinin belli olacağı açıktır. Ayrıca bu sürecin amacı salt uygun yer seçiminden ibaret de değildir. Gerçekleştirilmesi halinde çevre sorunlarına yol açma ihtimali olan bir yatırımın belirlenen usul ve esaslar izlenilmeden planlama aşamasını geçmemesi ve henüz faaliyette bulunmaması gerekirken mevzuatta öngörülmesine rağmen faaliyete geçilmesi durumunun idarece kabul edilmesi suretiyle Çevresel Durum Değerlendirme Raporu hazırlanmasıyla yetinilmesi amacı ve önemi vurgulanan süreçten muafiyet sonucuna yol açmaktadır."

Koza Altın İşletmesi'ne verilen Nihai Çevresel Durum Raporu ile ilgili ÇED olumlu görüşü hakkında açılan davada da; "Bu durumda, 16.12.2003 günlü 25318 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği'nin geçici 6. maddesi uya-

rınca hazırlanan dava konusu Çevresel Durum Değerlendirme Raporu'nun dayanağı yönetmelik maddesi Danıştay 6. Dairesince iptal edildiğinden, dayanağı kalmayan dava konusu işlemlerde hukuka uyarlık görülmemiştir" şeklinde yürütmeyi durdurma kararı verilmiştir. Bergama-Ovacık Altın Madeni ile ilgili geçmiş hukuksal süreç özetlenerek verilen kararda, bir kez daha mahkemeler maden işletmesinin faaliyetini hukuka aykırı bulmuştur. 2009 yılı Ocak ayına kadar kesintisiz çalışan madenin faaliyeti bu karardan sonra da durdurulur.

Şirket bir kez daha Çevre ve Orman Bakanlığı'na faaliyetine nasıl devam edebileceğini sorar. Bunun üzerine Bakanlık tarafından bir yandan madenin kapatılması için yazışmalar yapılırken diğer yandan maden işletmesi ile ilgili yeniden ÇED süreci başlatılır ve şirkete ÇED olumlu görüşü verilir.

Bergama Davası, 20. yılına girerken en son açılan dava, Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından Koza Altın İşletmeleri

A.Ş.'nin işlettiği Ovacık Altın Madeni'nin yeniden faaliyete başlamasına olanak tanıyan 18 Şubat 2009 tarihli bu ÇED olumlu işlemleri aleyhine açıldı.

Bergama Davası, sadece yukarıda özetlenen davalardan ibaret değil. Madencilik ve çevre ile ilgili yasa ve yönetmelikler aleyhine açılan çok sayıda davayı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne açılan davaları da burada anmak gerekmektedir. Ama Bergama Davası'nın asıl önemli boyutunu Bergama köylüsünün sosyal hukuk devletini göreve çağırarak yurttaş tepkisi oluşturmaktadır. Hükümetlerin tavrı ve davalı idarelerin tesis ettiği işlemler, çoğu zaman bu yurttaş tepkisi ve kamuoyunun baskısına göre şekillenmiştir. Bu nedenle Bergama'daki hukuk mücadelesini açılan davalarla sınırlı düşünmek yaşananları anlamayı zorlaştırır.

Bergama, Türkiye'nin doğal varlıklarının geleceği ile ilgili hem küresel sermaye ve işbirlikçileri tarafından hem

de bu ülkenin toprağını, onurunu ve geleceğini savunanlar tarafından mücadelelerin odağında yer almaya devam etmektedir. Son yirmi yılda gelen bütün hükümetler açısından Bergama Davası, ülkenin doğal varlıklarının, tarihi ve kültürel zenginliklerinin nasıl peşkeş çekilebileceğine dair politikalarının ilk olarak sınırdığı bir alan olmuştur. Bergama Davası'nın seyri, Bergama dışında Uşak-Eşme, İda Dağları, Tunceli-Ovacık, Gümüşhane-Mastra, Niğde-Ulukışla'daki altın madenciliği ile ilgili hukuksal süreçlerle sınırlı olmaksızın Türkiye'deki çevre davalarının ve çevre hukukunun geleceği açısından da en kritik dava olma özelliğini korumaya devam etmektedir. Türkiye'de sosyal hukuk devleti tasfiye edilirken sadece fabrikalar, eğitim ve sağlık, madenlerimiz ve sularımız özelleştirilmedi. Hukuk da sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda özelleştirildi. Bergama, hukuktaki bu neo-liberal dönüşüme tanıklık etmekle kalmadı; umudun ve direnişin de sembolü oldu. ◀

